

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Η αυτοασχόληση στην Ευρώπη και την Ελλάδα:

Διαχρονική επιλογή και ανθεκτική πραγματικότητα

Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης,
Επιστημονικό Στέλεχος ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

No.1|2018

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Η αυτοαπασχόληση στην Ευρώπη και την Ελλάδα:

Διαχρονική επιλογή και ανθεκτική πραγματικότητα

Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης,
Επιστημονικό Στέλεχος ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων

Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

Αριστοτέλους 46, 104 33 Αθήνα

Τηλ: 210 8846852, Φαξ: 210 884653

Email: info@imegsevee.gr

www.imegsevee.gr

Τίτλος: «Η αυτοαπασχόληση στην Ευρώπη και την Ελλάδα: Διαχρονική επιλογή και ανθεκτική πραγματικότητα»

Τύπος δημοσίευσης: Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Χρονολογία δημοσίευσης: 2018 Νο :1/2018

Συγγραφέας: Πέτρος Πρωτοπαπαδάκης

Σχεδιασμός – σελιδοποίηση: Ιωάννης Μισεντζής, Τζουλιάννα Κοντίνη

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πρωτοπαπαδάκης Π. (2018), «Η αυτοαπασχόληση στην Ευρώπη και την Ελλάδα: Διαχρονική επιλογή και ανθεκτική πραγματικότητα», Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 1/2018, σσ. 32

Οι γνώμες που διατυπώνονται και τα επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται στο παρόν Ερευνητικό Κείμενο δεσμεύουν μόνο τους συντάκτες του και δεν αντικατοπτρίζουν κατ' ανάγκη τις επίσημες απόψεις του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και της ΓΣΕΒΕΕ

Το παρόν ερευνητικό κείμενο εκπονήθηκε στο πλαίσιο Υποέργου 2: «Δράσεις παρακολούθησης θεμάτων ενδιαφέροντος των μικρών επιχειρήσεων στα πεδία των πολιτικών απασχόλησης και εκπαίδευσης» της πράξης «Θεσμική, ερευνητική και επιχειρησιακή ενδυνάμωση της ΓΣΕΒΕΕ» (ΟΠΣ 5001290) του ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση & Δια Βίου Μάθησης 2014 - 2020

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό, εργοδότες και συμβοηθούντα μέλη των οικογενειακών επιχειρήσεων συγκροτούν μία ιδιαίτερη ομάδα εργαζομένων, με διαφορετικά χαρακτηριστικά και ανάγκες. Κοινό τους γνώρισμα, η επιλογή τους στην αυτοασασχόληση. Μία επιλογή που παραμένει δημοφιλής είτε σε περιόδους έντονης ύφεσης είτε σε συνθήκες δυναμικής ανάπτυξης.

Ποια είναι ωστόσο τα κίνητρα που ωθούν ή έλκουν στην ιδέα της αυτοασασχόλησης; Πώς έχει μεταβληθεί στην πάροδο του χρόνου το ποσοστό των αυτοασασχολούμενων στην Ευρώπη και σε ποιους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας έχει μετατοπιστεί; Τι ισχύει στην Ελλάδα, που διατηρεί το υψηλότερο ποσοστό αυτοασασχόλησης στην Ευρώπη; Ποιες είναι οι τελευταίες τάσεις στην αγορά εργασίας που επηρεάζουν άμεσα την αυτοασασχόληση; Τα παραπάνω ερωτήματα αποτελούν ένα μόνο τμήμα της ευρύτερης συλλογιστικής περί αυτοασασχόλησης που τροφοδοτεί το σχεδιασμό και την χάραξη πολιτικών ασασχόλησης και επιχειρηματικότητας, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Το ερευνητικό αυτό κείμενο, πριν δώσει απαντήσεις σε πλήθος αντίστοιχων ερωτημάτων, φρόντισε καταρχήν να περιγράψει το φαινόμενο της αυτοασασχόλησης στην πραγματική του διάσταση και δυναμική, με βάση αξιόπιστα στοιχεία από διεθνείς οργανισμούς και βάσεις δεδομένων. Στη συνέχεια, με την αξιοποίηση σύγχρονης βιβλιογραφίας, εμβαθύνει σε συμπεράσματα που χαρακτηρίζουν και επαναπροσδιορίζουν το πεδίο της αυτοασασχόλησης σήμερα.

Λέξεις κλειδιά: αυτοασασχόληση, ασασχόληση, αγορά εργασίας, επιχειρηματικότητα, σύγχρονα επιχειρηματικά μοντέλα, οικονομία διαμοιρασμού, Ευρωπαϊκή Ένωση

ABSTRACT

Own-account workers, employers and contributing family workers constitute a particular group of employees with different characteristics and needs. Their common feature is their choice in self-employment. This option remains popular either in times of severe recession or in conditions of dynamic growth.

But what are the incentives that attract someone to the idea of self-employment? How has the percentage of self-employed changed in Europe the last decades and which sectors of economic activity have been affected? What is the situation in Greece, which maintains the highest rate of self-employment in Europe? What are the latest trends in the labor market that directly affect self-employment? The above questions are only a part of the deliberation about the design and development of employment and entrepreneurship policies at European and national level.

This research text, before answering a number of related questions, first made a clear description of self-employment in its true dimension, based on reliable data from international organizations and databases. Then, with the contribution of recent literature, conclusions were made about the new scope of self-employment.

Key words: self-employment, employment, labour market, entrepreneurship, new business models, sharing economy, gig economy, European Union

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αυτοαπασχόληση αποτελεί τόσο διαχρονικό όσο και επίκαιρο φαινόμενο στα πεδία της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας. Αποτελεί επίσης πεδίο έντονης διερεύνησης ως προς τα κίνητρα και τους παράγοντες που την επηρεάζουν, τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών της και την αξιόπιστη μέτρηση των ποσοστών της, όπως και την χάραξη πολιτικών σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Στο παρόν ερευνητικό κείμενο, αξιοποιήθηκε σύγχρονη βιβλιογραφία όπου η αυτοαπασχόληση κατέχει περίοπτη θέση ως αντικείμενο εξειδικευμένης και επισταμένης ανάλυσης. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην μελέτη "[Exploring self-employment in the European Union](#)" (9/2017) του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound), όπως και στη μελέτη-ανασκόπηση "[Focus on self-employment](#)" (11/2017) που συνόδευε την τελευταία ετήσια έρευνα της «Small Business Act» (SBA), της εμβληματικής πρωτοβουλίας πολιτικής της Ε.Ε. για την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (MME).

Παράλληλα εξετάστηκαν και επεξεργάστηκαν βάσεις δεδομένων αυτοαπασχόλησης (OECD data, EU Labour Force Survey κα) για την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης και των μεταβολών της αυτοαπασχόλησης στην Ευρώπη.

Τέλος, έμφαση δόθηκε σε αρκετά σημεία στην περίπτωση της Ελλάδας, όπου καταγράφεται το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχόλησης στην Ευρώπη όπως και η πρόθεση ενίσχυσης του στο πλαίσιο πολιτικών και προγραμμάτων χρηματοδότησης (Α-Β Κύκλος προγραμμάτων για την «Ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης», ΕΣΠΑ 2014-2020).

1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Η αυτοαπασχόληση είναι συνήθης στους παραδοσιακούς επαγγελματικούς κλάδους όπως η γεωργία, η δασοκομία και η αλιεία, το λιανικό εμπόριο και η βιοτεχνία, καθώς και στον κατασκευαστικό κλάδο, στις μεταφορές και στα ελεύθερα επαγγέλματα. Η απασχόληση υπό μορφή εξωτερικής συνεργασίας αποτελεί επίσης παγιωμένη πρακτική στον τομέα των μέσων ενημέρωσης, περιλαμβανομένου του Τύπου και της κινηματογραφικής βιομηχανίας. Με την ανάπτυξη των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ), η αυτοαπασχόληση έχει επεκταθεί σε δραστηριότητες όπως ο σχεδιασμός γραφικών, οι διαδικτυακές επιχειρήσεις και η ψυχαγωγία. Τόσο η εντατικοποίηση των επιχειρηματικών αναδιαρθρώσεων όσο και ο αντίκτυπος των ΤΠΕ έχουν αυξήσει τη χρήση πρακτικών υπεργολαβίας, μεταξύ άλλων σε πολύ μικρές επιχειρήσεις και αυτοαπασχολούμενους εργαζόμενους ([Welz, 2010](#)).

Το ίδιο φαινόμενο, δηλ. της ανάθεσης/ανάληψης υπεργολαβίας με σύμβαση εξωτερικού συνεργάτη (ο οποίος απασχολείται ως αυτοαπασχολούμενος ελεύθερος επαγγελματίας αντί για μισθωτός), παρατηρείται σε έκταση και στην εφαρμογή των νέων επιχειρηματικών μοντέλων και τάσεων (οικονομία διαμοιρασμού, ψηφιακές πλατφόρμες κτλ) όπως εξετάζεται στη συνέχεια του κειμένου εργασίας.

Με βάση την παραπάνω εικόνα, υπάρχει δυσκολία από την σκοπιά της βιβλιογραφίας να προσδιοριστεί η φύση ή ο χαρακτήρας της αυτοαπασχόλησης στην οικονομία, καθώς οι αυτοαπασχολούμενοι αποτελούν μια πολύ διάσπαρτη ομάδα επαγγελματιών (αγρότες, τεχνίτες, έμποροι, γιατροί, αρχιτέκτονες κα).

Για τον επακριβή ορισμό του «αυτοασπασχολούμενου εργαζόμενου» προκύπτουν και επιπρόσθετες δυσκολίες, οι οποίες προέρχονται κυρίως από τα επιμέρους εθνικά και νομοθετικά πλαίσια, συνδυαστικά με τις συνεχείς αλλαγές που συντελούνται στις εργασιακές σχέσεις.

Παρά τις διαφορές μεταξύ χωρών, μπορούν να προσδιοριστούν πέντε βασικές κατηγορίες αυτοασπασχόλησης, οι οποίες χρησιμοποιούνται συνήθεστερα στη σχετική βιβλιογραφία (Welz, 2010):

- i. επιχειρηματίες οι οποίοι διευθύνουν την επιχείρησή τους με τη βοήθεια υπαλλήλων.
- ii. κλασικοί «ελεύθεροι επαγγελματίες», οι οποίοι για να εξασκήσουν το επάγγελμά τους, είναι υποχρεωμένοι να πληρούν συγκεκριμένες απαιτήσεις, να τηρούν κανονισμούς και κώδικες δεοντολογίας και συχνά υποβάλλονται σε διαδικασίες εξετάσεων για την εγγραφή τους σε δημόσια μητρώα. Συνήθως επιδίδονται στις επαγγελματικές τους δραστηριότητες μόνοι τους ή σε συνεργασία με άλλους επαγγελματίες ή με τη βοήθεια περιορισμένου αριθμού υπαλλήλων, εάν έχουν υπαλλήλους.
- iii. βιοτέχνες, έμποροι και αγρότες, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν τις παραδοσιακές μορφές αυτοασπασχόλησης. Οι αυτοασπασχολούμενοι της συγκεκριμένης κατηγορίας συχνά εργάζονται μαζί με την οικογένειά τους και ενίοτε με μικρό αριθμό υπαλλήλων.
- iv. αυτοασπασχολούμενοι εργαζόμενοι σε εξειδικευμένα επαγγέλματα που δεν υπόκεινται σε ρύθμιση, καλούμενοι ενίοτε «νέοι επαγγελματίες».
- v. αυτοασπασχολούμενοι εργαζόμενοι σε μη εξειδικευμένα επαγγέλματα, οι οποίοι διευθύνουν την επιχείρησή τους με τη βοήθεια

υπαλλήλων, αλλά ενίοτε και με τη βοήθεια μελών της οικογένειάς τους.

Παράλληλα με την κατηγοριοποίηση αυτή, η Ευρωπαϊκή Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (EU LFS) για να προσδιορίσει στατιστικά την αυτοασπασχόληση, διακρίνει μεταξύ των αυτοασπασχολούμενων:

- ▶ τους εργοδότες, οι οποίοι ορίζονται ως τα πρόσωπα που ασκούν τη δραστηριότητά τους (επιχείρηση, ελεύθερο επάγγελμα, γεωργική δραστηριότητα) με σκοπό το κέρδος και έχουν τουλάχιστον έναν υπάλληλο,
- ▶ τους εργαζόμενους για δικό τους λογαριασμό ("own account workers"), οι οποίοι ορίζονται ως τα πρόσωπα που ασκούν τη δραστηριότητά τους (επιχείρηση, ελεύθερο επάγγελμα, γεωργική δραστηριότητα) με σκοπό το κέρδος, χωρίς όμως να προσφεύγουν στην πρόσληψη υπαλλήλων,
- ▶ τα συμβοηθούμενα μέλη της οικογενείας ("family workers") που ορίζονται ως τα πρόσωπα που βοηθούν ένα μέλος της οικογένειάς τους στην άσκηση μιας οικονομικής δραστηριότητας (εμπορικής ή γεωργικής), χωρίς να μπορούν να χαρακτηριστούν μισθωτοί.

Σε εναρμόνιση με την ευρωπαϊκή έρευνα και νομοθεσία, η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), δίνει στις επεξηγηματικές σημειώσεις κάθε τριμηνιαίας έρευνας τους ακόλουθους ορισμούς στις τρεις παραπάνω κατηγορίες:

- ▶ Αυτοασπασχολούμενοι με προσωπικό: τα άτομα που εργάζονται στην επιχείρησή τους ή ως ελεύθεροι επαγγελματίες, με σκοπό το κέρδος, και απασχολούν τουλάχιστον ένα άτομο

- ▶ Αυτοασπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό: τα άτομα που εργάζονται στην επιχείρηση τους ή ως ελεύθεροι επαγγελματίες, με σκοπό το κέρδος, και δεν απασχολούν άτομα
- ▶ Βοηθεί στην οικογενειακή επιχείρηση: τα άτομα που βοηθούν άλλο μέρος της οικογενείας στη λειτουργία της οικογενειακής επιχείρησης, υπό τον όρο ότι δεν κατατάσσονται ως μισθωτοί

Βάσει των παραπάνω, ο αριθμός των αυτοασπασχολούμενων υπολογίζεται αθροίζοντας τους εργοδότες (αυτοασπασχολούμενοι με προσωπικό), τους εργαζόμενους για δικό τους λογαριασμό (αυτοασπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό) και τα συμβοηθούμενα μέλη (βοηθεί στην οικογενειακή επιχείρηση).

Ως ποσοστό, η αυτοασπασχόληση υποδηλώνει την αναλογία του παραπάνω συνόλου των αυτοασπασχολούμενων σε σχέση με τη συνολική απασχόληση όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Ε.Ε. Στην έρευνα αυτή, τα ποσοστά αυτοασπασχόλησης αναφέρονται ως προς τον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας, ο οποίος γενικά θεωρείται ότι είναι τα άτομα ηλικίας μεταξύ 15 και 64 ετών.

Για την πληρότητα της μελέτης του φαινομένου, εξετάζονται στη συνέχεια σε διακριτή ενότητα και τα ποσοστά αυτοασπασχόλησης με βάση τον δείκτη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης – ΟΟΣΑ (OECD) όπου το ποσοστό αυτοασπασχόλησης υπολογίζεται λαμβάνοντας υπόψη ως πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω. Ως αποτέλεσμα, ο δείκτης αυτοασπασχόλησης του ΟΟΣΑ εμφανίζεται διαφοροποιημένος (προσαυξημένος) σε σχέση με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ε.Ε.

2. Η ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ, ΠΡΟΦΙΛ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ

2.1 Η χαρτογράφηση της αυτοασπασχόλησης στην Ευρώπη

Αξιοποιώντας αρχικά ως πηγή την [Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ε.Ε.](#) όπως συνοψίζεται στο [Skills Panorama](#) του Ευρωπαϊκού Κέντρου για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP) επιχειρήθηκε μία πρώτη αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης της αυτοασπασχόλησης στην Ευρώπη των 28 κρατών-μελών όπως καταγράφηκε το 2016. Βάσει αυτής 30,6 εκατ. άτομα, ηλικίας 15 έως 64, καταγράφηκαν ως αυτοασπασχολούμενοι, αντιπροσωπεύοντας το 14% της συνολικής απασχόλησης.

Σε επίπεδο κρατών μελών στην ΕΕ των 28, η Ελλάδα εμφανίζει με διαφορά το υψηλότερο ποσοστό αυτοασπασχόλησης με 29,5%, με την Ιταλία να ακολουθεί στο 21,5% και τις Πολωνία, Τσεχία, Ρουμανία και Ισπανία να καταγράφουν αξιοσημείωτα ποσοστά, υψηλότερα από ευρωπαϊκό μ.ο.. Αντιθέτως, τα χαμηλότερα ποσοστά αυτοασπασχόλησης εμφανίζουν κυρίως οι σκανδιναβικές χώρες (πλην Φιλανδίας), με επίσης χαμηλά ποσοστά να καταγράφονται στην Γερμανία, την Εσθονία και το Λουξεμβούργο.

Στον Πίνακα 1 που ακολουθεί, αποτυπώνονται με σειρά κατάταξης που κυμάνθηκαν τα ποσοστά αυτοασπασχόλησης στα 28 κράτη-μέλη της Ε.Ε. για το 2016:

Πίνακας 1

Τα ποσοστά αυτοαπασχόλησης στην Ε.Ε. των 28
(% της συνολικής απασχόλησης ηλικίας 15 έως 64 ετών)

ΕΕ - 28	(%)	ΕΕ - 28	(%)	ΕΕ - 28	(%)
Ελλάδα	29,5	Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία	≈ 14,5	Σλοβενία	11,5
Ιταλία	21,5	Μέσος όρος ΕΕ-28	14	Λιθουανία, Γαλλία, Αυστρία	11
Πολωνία	17,7	Πορτογαλία	13,9	Βουλγαρία	10,6
Τσεχία, Ρουμανία	≈ 16,5	Βέλγιο	13,5	Ουγγαρία	10
Ισπανία	15,9	Μάλτα	13,1	Γερμανία, Εσθονία, Λουξεμβούργο	≈ 9,5
Ολλανδία, Σλοβακία	≈ 15	Φιλανδία, Κύπρος, Λετονία, Κροατία	≈ 12	Δανία, Σουηδία	≈ 8

Πηγή: CEDEFOP, EU Labour Force Survey (2016)

Αναφορικά με τα βασικά χαρακτηριστικά τους, στην Ε.Ε. των 28 και για το 2016, δύο στους τρεις αυτοαπασχολούμενους ήταν άνδρες (67%), περισσότεροι από τους μισούς ήταν άνω των 45 ετών (55%), σχεδόν ένας στους τρεις είχε τρίτο-βάθμια εκπαίδευση (35%), ενώ επτά στους δέκα δεν απασχολούσαν προσωπικό (71%).

Οι περισσότεροι αυτοαπασχολούμενοι εργαζόταν σε μία από τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- ▶ Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών (4,8 εκατ. ήτοι το 16% των αυτοαπασχολούμενων στην ΕΕ)
- ▶ Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία (4,4 εκατ. - 14%)
- ▶ Κατασκευές (3,9 εκατ. - 13%)
- ▶ Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες (3,7 εκατ. - 12%)

2.2 Τάσεις αυτοαπασχόλησης στην Ευρώπη την περίοδο 2002-2015

Σημείο αναφοράς για την διερεύνηση του φαινομένου της αυτοαπασχόλησης στην Ευρώπη αποτέλεσε η μελέτη του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound) με τίτλο "Exploring self-employment in the European Union".

Σε αυτήν επισημαίνεται ότι η αυτοαπασχόληση στην Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται σε διαδικασία συνεχούς αναμόρφωσης, καθώς ενώ το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων των 28 κρατών μελών της Ε.Ε. δεν έχει διαφοροποιηθεί αισθητά από τις αρχές του 21ου αιώνα, η σύνθεση του δείχνει να έχει διαφοροποιηθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια. Ενώ από τη μία πλευρά υπήρξε μείωση της αυτοαπασχόλησης στη γεωργία, από την άλλη η αναλογία των αυτοαπασχολούμενων / εργαζομένων στο τομέα των υπηρεσιών και

του δημόσιου τομέα¹ βαίνει ενισχυμένη. Επισημαίνουσα τάση αποτελεί επιπρόσθετα η αύξηση του ποσοστού των αυτοαπασχολούμενων που δεν απασχολούν εργαζομένους.

Σύμφωνα με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ε.Ε. (EU LFS) που επικαλείται και επεξεργάζεται η μελέτη της Eurofound για την περίοδο 2002 και 2015, το 2002 το ποσοστό της αυτοαπασχόλησης ήταν 15,1%, με την υψηλότερη τιμή (15,4%) να καταγράφεται το 2004 και την χαμηλότερη το 2015 όπου διαμορφώθηκε στο 14,9% (ακολουθώντας στο 14% το 2016 όπως αποτυπώθηκε στην προηγούμενη ενότητα). Συμπερασματικά σε βάθος χρόνου δεν διαπιστώνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις στον δείκτη της αυτοαπασχόλησης, χαρακτηρίζοντας τον ως

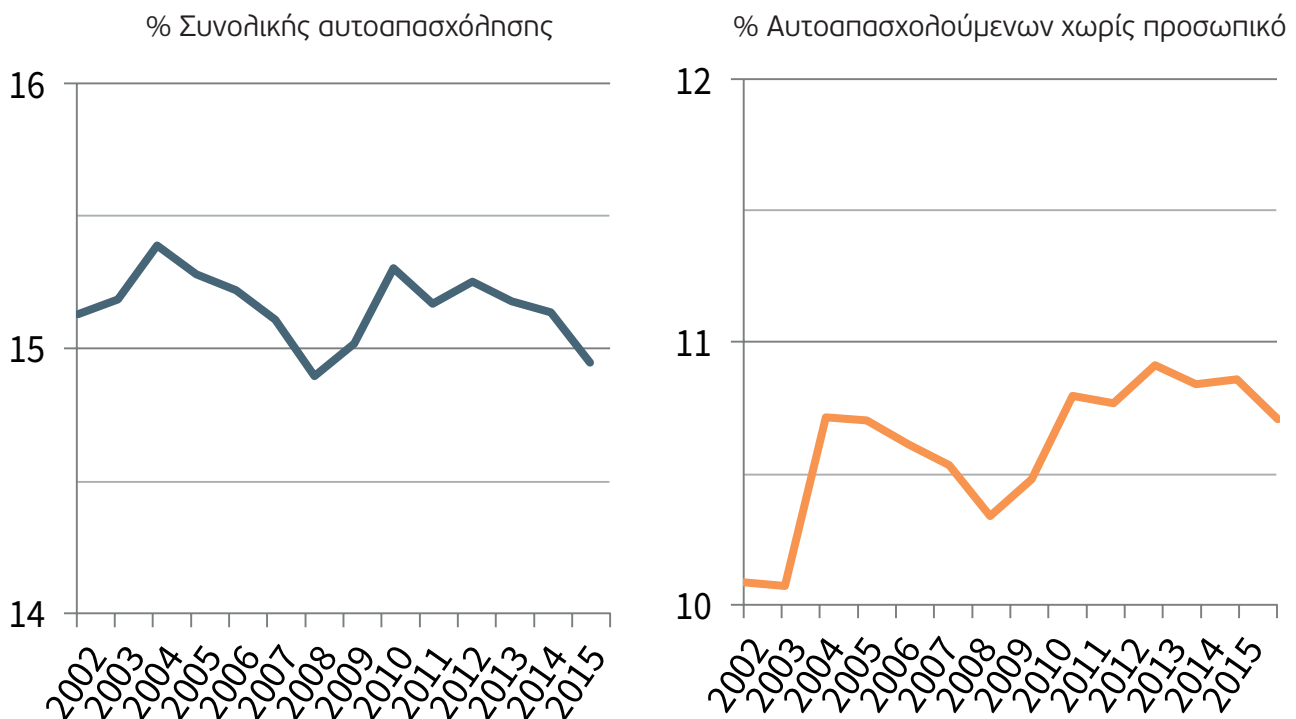
μία σημαντική σταθερά στο πεδίο της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας.

Την ίδια περίοδο αναφοράς (2002-2015), σημειώνεται μικρή αύξηση στο ποσοστό της αυτοαπασχόλησης χωρίς εργαζόμενους. Ενδεικτικά, από το 10,1% το 2002, το ποσοστό αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό αυξήθηκε στο 10,9% το 2012, σημειώνοντας μικρή κάμψη το 2015 στο 10,7%.

Μελετώντας τις μεταβολές αυτές στην Εικόνα 1, διαπιστώνεται αρνητική συσχέτιση με τους οικονομικούς κύκλους και τις διακυμάνσεις αυτών, καθώς την περίοδο ύφεσης (2008+) το ποσοστό αυξάνεται, ενώ στην περίοδο ανάκαμψης της Ευρώπης που ακολούθησε (2013+), το ποσοστό μειώνεται.

Εικόνα 1

Μεταβολή ποσοστού των μορφών αυτοαπασχόλησης στην ΕΕ (2002-2015)

Πηγή: Exploring self-employment in the European Union (Eurofound) - 2017

¹ Αφορά αυτοαπασχολούμενους που δραστηριοποιούνται (πχ ως εργολάβοι) στο δημόσιο τομέα (δημόσια διοίκηση, υγεία, εκπαίδευση κοκ)

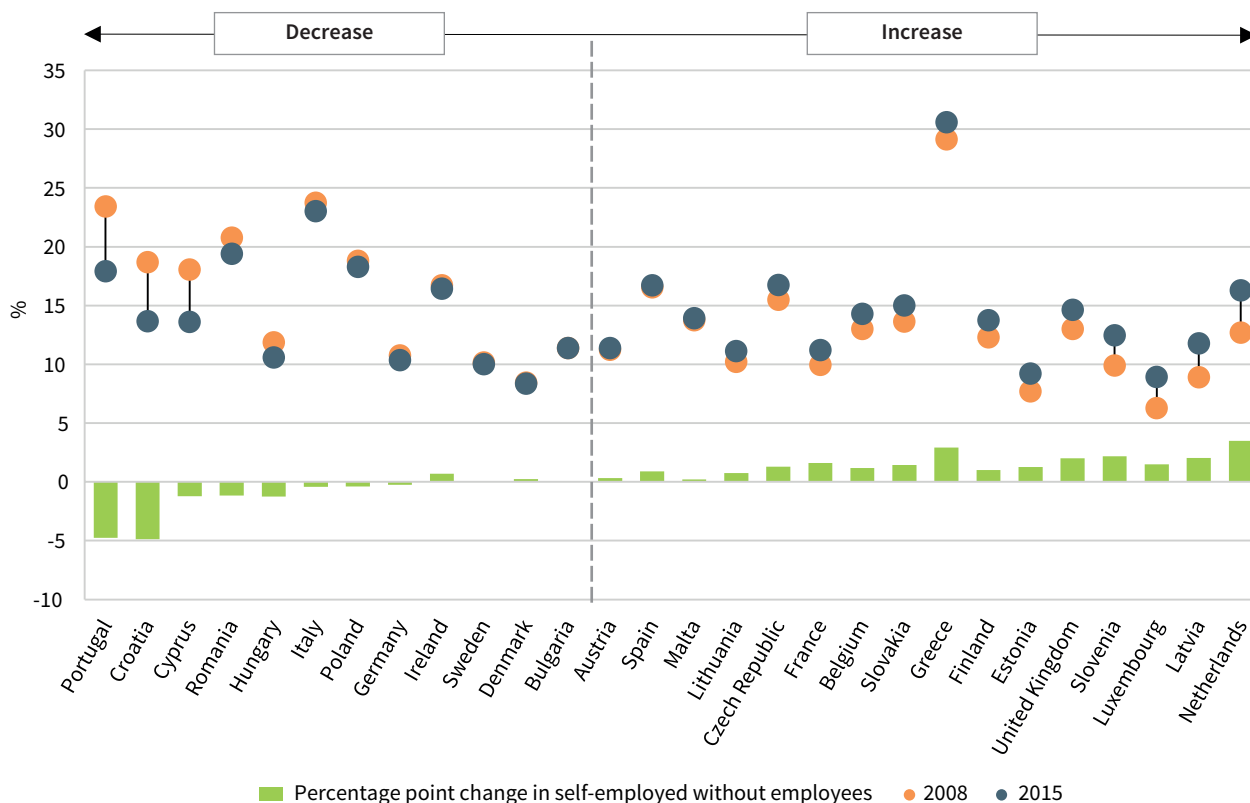
Εξειδικεύοντας την έρευνα στην ΕΕ των 28 κρατών μελών, προκύπτουν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ αυτών. Συγκεκριμένα, η αυτοαπασχόληση εμφανίζεται το 2015 σε υψηλά ποσοστά στην Ελλάδα (31%), την Ιταλία (23%) και την Ρουμανία (19%) και λιγότερο διαδεδομένη στη Δανία (8%), την Εσθονία (9%) και το Λουξεμβούργο (9%).

Εξετάζοντας το πρόσημο των διακυμάνσεων από χώρα σε χώρα την περίοδο 2008-2015, σε 16 χώρες η αυτοαπασχόληση αυξάνεται, ενώ σε 12 καταγράφεται μείωση. Λαμβάνοντας υπόψη το ύψος των διακυμάνσεων, στις 10 χώρες οι μεταβολές είναι οριακές ή ασήμαντες (Εικόνα

2). Αισθητή μείωση της αυτοαπασχόλησης παρατηρείται διαχρονικά (μεταξύ 2008 και 2015) στην Πορτογαλία (-6 ποσοστιαίες μονάδες), στην Κροατία (-5) και την Κύπρο (-4), ενώ σημαντικές αυξήσεις εμφανίζονται στην Ολλανδία (+4), τη Λετονία, το Λουξεμβούργο και τη Σλοβενία (+3). Αντίστοιχες τάσεις εμφανίζονται και στις διακυμάνσεις των ποσοστών των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό όπως διακρίνεται στο κάτω μέρος της Εικόνας 2, ακολουθώντας στην πλειοψηφία των χωρών τις μεταβολές του συνολικού ποσοστού αυτοαπασχόλησης. Αναλυτικότερα:

Εικόνα 2

Μεταβολές ποσοστού αυτοαπασχόλησης στα κράτη μέλη της ΕΕ (2008, 2015)

Πηγή: Exploring self-employment in the European Union (Eurofound) - 2017

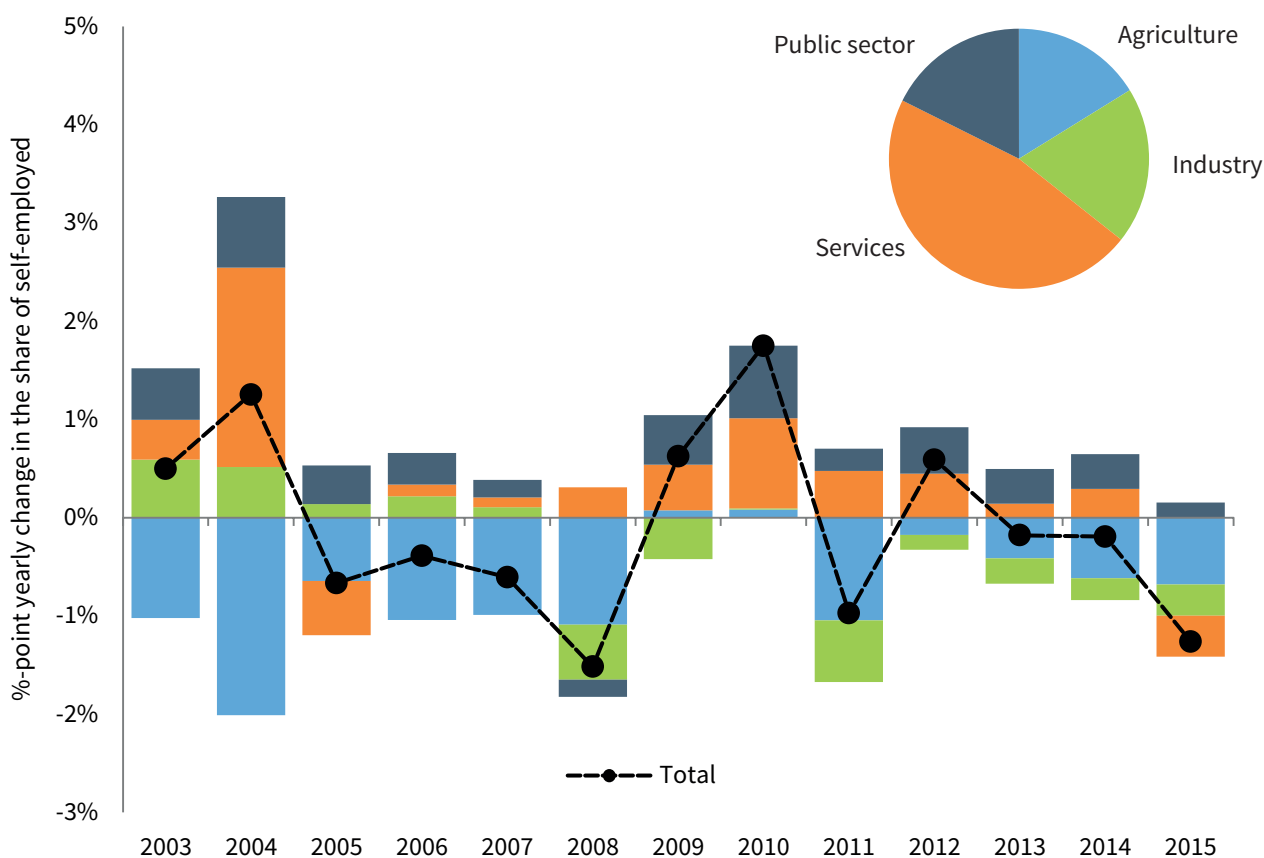
Αναφορικά με τον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, οι υπηρεσίες παραδοσιακά καταλαμβάνουν τα υψηλότερα ποσοστά αυτοασπασχόλησης σε σχέση με την γεωργία, την βιομηχανία και το δημόσιο τομέα που έπονται.

Ειδικότερα, την περίοδο 2013-2015, στις υπηρεσίες και τον δημόσιο τομέα ενισχύεται το ποσοστό αυτοασπασχόλησης, ενώ στην βιομηχανία το μερίδιο της φθίνει διαρκώς από το 2008 και μετά

(σε αντίθεση με ότι ίσχυε το 2003-2007). Επίσης στον αγροτικό τομέα, το ποσοστό συμμετοχής στο σύνολο της αυτοασπασχόλησης βαίνει διαρκώς μειούμενο (Εικόνα 3). Χαρακτηριστικά, Στην Πορτογαλία και την Κροατία, που διαπιστώνεται η μεγαλύτερη κάμψη της αυτοασπασχόλησης, το 60% και 67% αντίστοιχα της μείωσης αυτής οφείλεται στην μείωση των αυτοασπασχολούμενων στον αγροτικό τομέα.

Εικόνα 3

Η αναδιάρθρωση της μεταβολής του ποσοστού αυτοασπασχόλησης ανά οικονομικό τομέα στην Ε.Ε. (2003 - 2015)

Πηγή: Exploring self-employment in the European Union (Eurofound) - 2017

Σημαντικά ευρήματα επίσης προκύπτουν από την μελέτη των διακυμάνσεων των πραγματικών μεγεθών στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας από το 2008 έως το 2017. Ειδικότερα, με επεξεργασία των αποτελεσμάτων της EU LFS από το ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, πραγματοποιήθηκε καταγραφή των μεταβολών των κλάδων οικονομικής

δραστηριότητας που εμφανίζουν υψηλή αυτοαπασχόληση (σε πραγματικά μεγέθη), στην Ε.Ε. των 28 και για τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω (ανοίγοντας την ηλικιακή ομάδα της έρευνας της Eurofound), που καταγράφηκαν ως αυτοαπασχολούμενοι. Τα αποτελέσματα αυτής της επεξεργασίας αποτυπώνονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 2

Μεταβολές αριθμού αυτοαπασχολούμενων σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας που έχουν υψηλή αυτοαπασχόληση - Ε.Ε. 28

ΚΛΑΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	2008 (σε χιλιάδες)	2017 (σε χιλιάδες)	% μεταβολή
Α. Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	6.292	4.928	↓ 21,1
Γ. Μεταποίηση	2.563	2.211	↓ 13,7
ΣΤ. Κατασκευές	4.437	4.171	↓ 6
Ζ. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	5.710	5.060	↓ 11,4
Η. Μεταφορά και αποθήκευση	1.300	1.265	↓ 2,7
Θ. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	1.718	1.696	↓ 1,3
Ι. Ενημέρωση και επικοινωνία	856	1.063	↑ 24,2
Μ. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	3.204	4.009	↑ 25,1
Ν. Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	985	1.231	↑ 25
Ο. Εκπαίδευση	644	917	↑ 42,3
Π. Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	1.692	2.162	↑ 27,8
Ρ. Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	817	986	↑ 20,6
Σ. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών	1.509	1.719	↑ 13,9
Λοιπές οικονομικές δραστηριότητες	1.417	1.354	↓ 4,4
ΣΥΝΟΛΟ	33.143	32.769	↓ 1,1

Πηγή: EU Labour Force Survey / επεξεργασία ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Σε πλήρη συμφωνία με τα ευρήματα και τις τάσεις που εμφανίζει η μελέτη της Eurofound, καταρχήν επισημαίνεται ότι το σύνολο της αυτοαπασχόλησης δεν μεταβλήθηκε ιδιαίτερα μεταξύ 2008 και 2017, εμφανίζοντας ανεπαίσθητη μείωση 1,1%. Στους κλάδους που φθίνουν σημαντικά επιβεβαιώνεται η σημαντικότερη μεταβολή που λαμβάνει χώρα στον αγροτικό τομέα, λαμβάνοντας υπόψη είτε τα πραγματικά μεγέθη (-1,36 εκατ. άτομα περίπου) είτε το ποσοστό μεταβολής (-21,1%). Ακολουθούν ως ποσοστό, η μεταποίηση (που συμπεριλαμβάνει σημαντικό μέρος της βιομηχανίας) όπου καταγράφεται μείωση 13,7% (-350 χιλ.) και ο εμπορικός κλάδος με 11,4% (-651 χιλ.).

Αντίθετα διαπιστώνεται μία σημαντική ενίσχυση των αυτοαπασχολούμενων στον ευρύτερο κλάδο των υπηρεσιών, όπως καταγράφεται στους αντίστοιχους υποκλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Σε πραγματικά μεγέθη η ενίσχυση αυτή είναι έντονη στις επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες όπου καταγράφηκαν το 2017 περίπου 805 χιλιάδες (+25,1%) περισσότεροι αυτοαπασχολούμενοι συγκριτικά με το 2008, όπως και στον κλάδο της υγείας και της κοινωνικής μέριμνας (470 χιλ., +27,8%). Τέλος, ως ποσοστό, η υψηλότερη θετική μεταβολή παρατηρείται στον κλάδο της εκπαίδευσης όπου οι αυτοαπασχολούμενοι αυξήθηκαν 42,3% (+273 χιλ.).

Τα παραπάνω ευρήματα ουσιαστικά συμβαδίζουν με τις ευρύτερες μεταβολές που λαμβάνουν χώρα στην απασχόληση και αφορούν στην τάση ενίσχυσης της «τριτογενοποίησης» της οικονομίας, καθώς τονίζεται η υποχώρηση της αυτοαπασχόλησης σε κλάδους του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα σε αντίθεση με τη σημαντική ενίσχυση της στους κλάδους των υπηρεσιών.

2.3 Αυτοαπασχόληση: Συνειδητή επιλογή ή αναγκαιότητα

Δεδομένου ότι η αυτοαπασχόληση αποτελεί σημαντικό ποσοστό στο σύνολο του εργατικού δυναμικού όπως προκύπτει από την παράθεση διαχρονικών στοιχείων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η διερεύνηση της σε μεγαλύτερο βάθος ανάλυσης, ξεκινώντας από τα κίνητρα που ωθούν τα άτομα στην αυτοαπασχόληση.

Με βάση την [6η Ευρωπαϊκή Έρευνα για τις Συνθήκες Εργασίας \(EWCS\)](#) που διεξήχθη το 2015, το 60% των ατόμων μετακινήθηκε στην αυτοαπασχόληση από προσωπική επιλογή, ενώ το 20% επειδή δεν είχε άλλες εναλλακτικές επιλογές απασχόλησης και το 16% ανέφερε και τους δύο λόγους (προσωπική απόφαση + έλλειψη επιλογών).

Για τους αυτοαπασχολούμενους που έχουν προσωπικό, το 71% προτίμησε την αυτοαπασχόληση από πραγματική επιλογή και το 10% από ανάγκη. Αντίθετα, το 24% αυτών που δεν απασχολούν προσωπικό ωθήθηκε αναγκαστικά στην αυτοαπασχόληση, με το 54% να δηλώνει συνειδητή επιλογή.

Σε επίπεδο χωρών, η έλλειψη εναλλακτικών επιλογών εργασίας ως κίνητρο για την αυτοαπασχόληση, εμφανίζει υψηλά ποσοστά στην Κροατία (38%), την Ρουμανία (37%), την Αυστρία (36%) και την Πορτογαλία (34%). Αντίθετα στις σκανδιναβικές χώρες, όπως και το Βέλγιο, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ολλανδία τα ποσοστά συνειδητής επιλογής ξεπερνούν το 75%. Στην Ελλάδα 47% επιλέγει συνειδητά την αυτοαπασχόληση και 28% λόγω έλλειψης επιλογών.

Εξετάζοντας τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ατόμων που επιλέγουν συνειδητά την αυτοαπασχόληση, αυτοί είναι κυρίως άντρες, ηλικίας άνω των 35 ετών και αφορούν αυτοαπασχολούμενους ιδιοκτήτες ατομικών επιχειρήσεων και

ελεύθερους επαγγελματίες. Βάσει τομέα οικονομικής δραστηριότητας η προσωπική επιλογή είναι πιο έντονη στην υγεία και στην εκπαίδευση και λιγότερο αισθητή στον αγροτικό τομέα και τις μεταφορές.

2.4 Η αντίληψη των αυτοαπασχολούμενων μετά την επιλογή τους

Παράλληλα με τα παραπάνω, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα αποτελέσματα της έρευνας αναφορικά με την εκτίμηση της τρέχουσας εργασιακής κατάστασης όσων επέλεξαν την αυτοαπασχόληση. Ειδικότερα, διερευνήθηκε ο βαθμός συμφωνίας των ερωτώμενων στις ακόλουθες δηλώσεις:

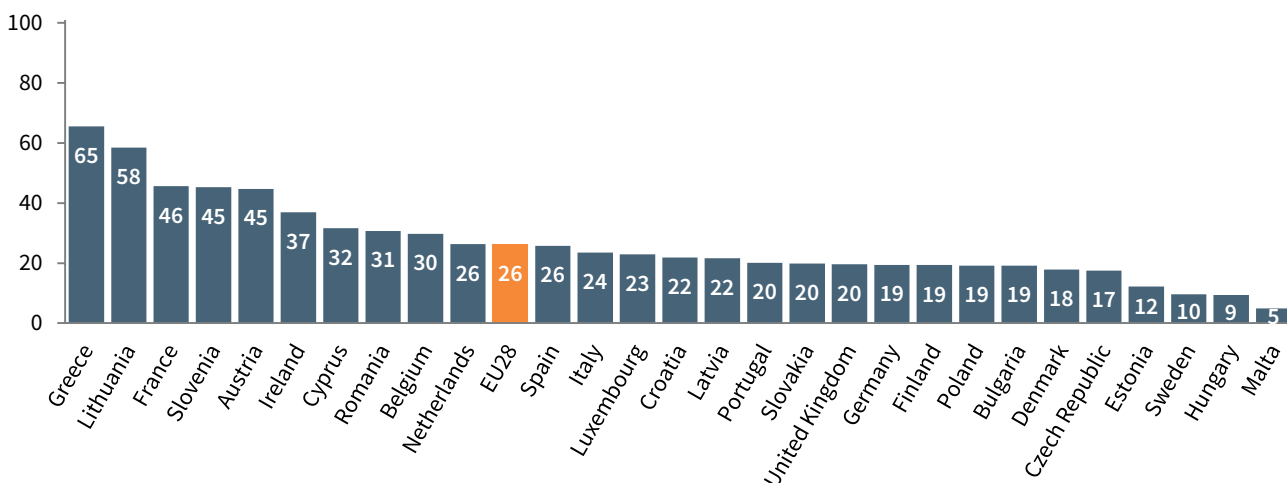
- ▶ «Απολαμβάνω να είμαι αφεντικό του εαυτού μου»
- ▶ «Δυσκολεύομαι να αναλάβω την ευθύνη της επιχείρησής μου»

Βάσει αποτελεσμάτων, 9 στους 10 συμφωνούν με την πρώτη δήλωση. Αντίθετα, ως προς τη δεύτερη δήλωση, σχεδόν 1 στους 4 δυσκολεύεται να ανταπεξέλθει στις ευθύνες της επιχείρησής του (Εικόνα 4).

Σε επίπεδο χωρών, ο υψηλότερος βαθμός δυσκολίας καταγράφεται στις απόψεις των αυτοαπασχολούμενων από την Ελλάδα (65%) και την Λιθουανία (58%).

Εικόνα 4

Ποσοστό αυτοαπασχολούμενων που δυσκολεύονται να αναλάβουν την ευθύνη της λειτουργίας της επιχείρησής τους (%)

Πηγή: 6η Ευρωπαϊκή Έρευνα για τις Συνθήκες Εργασίας (EWCS) - 2015

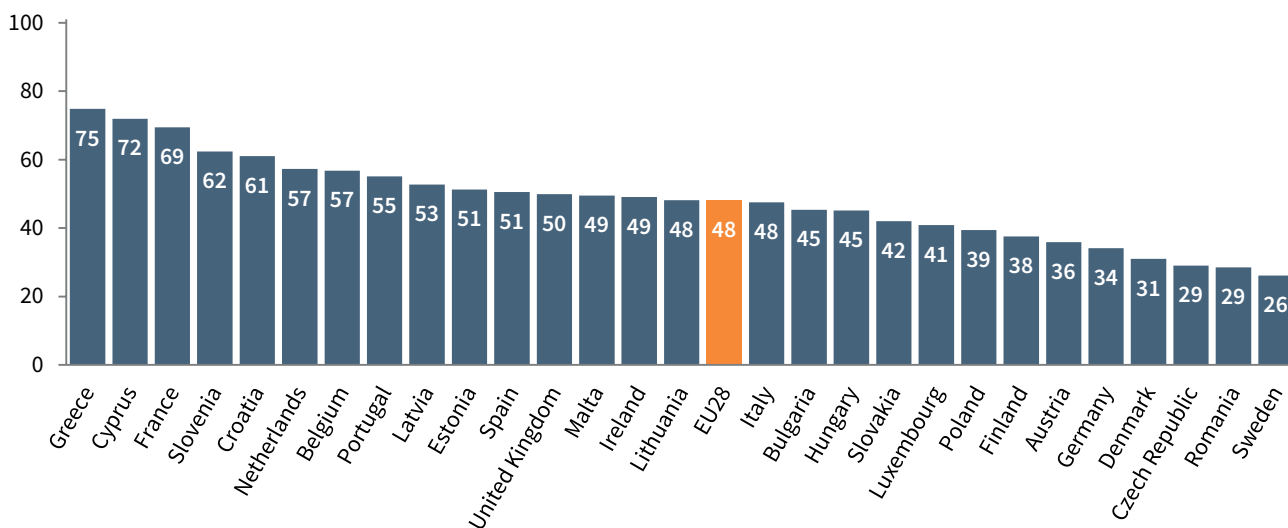
2.5 Η «ανασφάλιστη» πλευρά της αυτοαπασχόλησης

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η αυτοαπασχόληση εμπεριέχει υψηλό ρίσκο και κινδύνους συγκριτικά με την εξαρτημένη εργασία. Συνηθισμένη περίπτωση κινδύνου είναι η απώλεια εισοδήματος σε περίπτωση ασθένειας, όπου το «δίχτυ» κοινωνικής προστασίας είναι ασφαλέστερο για αυτούς που βρίσκονται σε καθεστώς εξαρτημένης εργασίας. Στην προσπάθεια να αξιολογηθεί το ρίσκο που προκύπτει, οι αυτοαπασχολούμενοι ρωτή-

θηκαν κατά πόσον ασφαλείς (οικονομικά) νιώθουν στην περίπτωση μακροχρόνιας ασθένειας. Σχεδόν ένας στους δύο (48%) στην ΕΕ, εξέφρασαν ανασφάλεια στο παραπάνω ενδεχόμενο, με το μεγαλύτερο ποσοστό να αποτυπώνεται στην Ελλάδα (75%) και την Κύπρο (72%), ενώ περισσότερο ασφαλείς εμφανίζονται οι αυτοαπασχολούμενοι στην Δανία (31%), την Τσεχία και την Ρουμανία (29%), με το χαμηλότερο ποσοστό να καταγράφεται στην Σουηδία (26%).

Εικόνα 5

Ποσοστό αυτοαπασχολούμενων που δηλώνουν οικονομική ανασφάλεια στην περίπτωση μακροχρόνιας ασθένειας (%)

Πηγή: 6η Ευρωπαϊκή Έρευνα για τις Συνθήκες Εργασίας (EWCS) – 2015

2.6 Οι μεταβολές στην αυτοαπασχόληση με την ματιά του ΟΟΣΑ

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης – ΟΟΣΑ (OECD) σε ετήσια βάση παραθέτει λεπτομερή στατιστικά στοιχεία ([Labour Force Statistics](#)) σχετικά με το εργατικό δυναμικό, την απασχόληση και την ανεργία.

Στην βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ, οι μετρήσεις για την αυτοαπασχόληση ξεκινούν από το 1956 έως σήμερα, προσφέροντας έναν σημαντικό δείκτη διαχρονικών εξελίξεων του φαινομένου στις χώρες-μέλη του.

Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία που αφορούν τις συνθήκες εργασίας στις 35 χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ, στην Ε.Ε. των 28 κρατών-μελών, το ποσοστό αυτοαπασχόλησης το 2000 είχε καταγραφεί στο 18,3% σημειώνοντας έκτοτε σταδιακή πτώση έως το 15,8% το 2016².

Το ίδιο έτος και για το σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ, οι αυτοαπασχολούμενοι στην Ελλάδα ανέρχονται στο 34,1% των συνολικά απασχολούμενων, με τη χώρα μας να είναι στη 2η θέση πίσω από την Κολλομβία (51,3%). Σε σύγκριση με άλλες χώρες που εμφανίζουν διαχρονικά υψηλά ποσοστά αυτοαπασχόλησης, η Τουρκία καταγράφει ποσοστό αυτοαπασχόλησης 32,5% το 2016, σημειώνοντας ωστόσο πτώση πλέον των είκοσι ποσοστιαίων μονάδων από το 2001. Επίσης, Πολωνία (20,7%) και Πορτογαλία (17,7%) παρουσιάζουν ανάλογη διακύμανση από 1993 έως το 2016, εμφανίζοντας πτώση πλέον των δέκα ποσοστιαίων μονάδων.

Αντίθετα, η Ιταλία (2η στην Ε.Ε. στο ποσοστό αυτοαπασχόλησης με παραδοσιακά υψηλό ποσοστό βιοτεχνών, ιδιοκτητών επιχειρήσεων) εμφανίζει πιο ανθεκτικά ποσοστά αυτοαπασχόλησης

στο πέρασμα του χρόνου (1981: 28,8%, 2016: 23,9%), με αντίστοιχες τάσεις να παρατηρούνται και στην Ισπανία (2003: 18%, 2016: 16,9%).

Σε αυτό το σημείο επισημαίνεται ότι οι μεσογειακές χώρες διαχρονικά εμφανίζουν υψηλά ποσοστά αυτοαπασχόλησης, γεγονός που οφείλεται κυρίως στα υψηλά ποσοστά ανεργίας -μακροχρόνιας σε αρκετές χώρες- που χαρακτηρίζουν τις οικονομίες αυτές.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η περίπτωση της Ολλανδίας (μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων σε καθεστώς μερικής απασχόλησης στην Ε.Ε.) που τα τελευταία χρόνια εμφανίζει έντονα αυξητικές τάσεις (1980-2000: 11,5-12,5%, 2016: 16,8%). Στην περίπτωση της Ολλανδίας, η τάση αυτή οφείλεται εν πολλοίς στο γεγονός ότι στην συγκεκριμένη χώρα προωθούνται νέες επιχειρηματικές πολιτικές, όπως η οικονομία του διαιμοιρασμού (το Άμστερνταμ ειδικότερα θεωρείται πρότυπη πόλη διαιμοιρασμού), που ευνοούν την ανάπτυξη της αυτοαπασχόλησης. Ανάλογες αυξητικές τάσεις αυτοαπασχόλησης καταγράφονται στην Τσεχία (1993: 9%, 2016: 17,1%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (2000: 12,3%, 2016: 15,4%).

Εκτός Ευρώπης, στις ΗΠΑ η αυτοαπασχόληση είχε ανέκαθεν μικρή συμμετοχή στην συνολική απασχόληση με το ποσοστό της διαρκώς να συρρικνώνεται (2001: 9%, 2016: 6,4%). Στον Καναδά δεν υπάρχουν ιδιαίτερες διακυμάνσεις (8,5-10% από το 2000 μέχρι σήμερα) όπως και στην Αυστραλία (10-12% την τελευταία δεκαετία). Ιαπωνία (10,5%) και Κορέα (25,5%) ακολουθούν την ίδια πτωτική τάση, με τα ποσοστά να υποχωρούν 1-2% ετησίως την τελευταία δεκαετία.

Τέλος, μετά την παράθεση των μεταβολών στις χώρες του ΟΟΣΑ, αξίζει να αναφερθεί ότι αρκετές από τις προαναφερθείσες χώρες, που εμφανίζουν

² Όπως επισημάνθηκε κατά την επεξεργασία στοιχείων από τον ΟΟΣΑ το ποσοστό αυτοαπασχόλησης προσαρμόζεται κάθε έτος λαμβάνοντας υπόψη ως πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας, άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω. Ως αποτέλεσμα, ο δείκτης αυτοαπασχόλησης του ΟΟΣΑ εμφανίζεται προσαυξημένος σε σχέση με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ε.Ε. που αφορά άτομα ηλικίας μεταξύ 15 και 64 ετών.

υψηλά ποσοστά/αυξητικές τάσεις στην αυτοαπασχόληση, συμπεριλαμβάνονται στις πρώτες θέσεις στη μελέτη του European Digital Forum με τίτλο «[The 2016 Startup Nation Scoreboard](#)» που ανέδειξε τις χώρες με το ιδανικότερο επιχειρηματικό οικοσύστημα για νεοφυείς επιχειρήσεις (startups) όπως προέκυψαν από πολυκριτηριακή ανάλυση (πχ θεσμικό πλαίσιο, δεξιότητες και εκπαίδευση, ανάδειξη ταλέντων, πρόσβαση σε χρηματοδότηση κα). Στη μελέτη αυτή, στις τρεις πρώτες θέσεις βρίσκονται η Ολλανδία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

2.7 Η αυτοαπασχόληση στην Ελλάδα

Εξετάζοντας διακριτά τις μεταβολές και τα χαρακτηριστικά της αυτοαπασχόλησης στην Ελλάδα (παραδοσιακά υψηλός αριθμός αυτοαπασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, όπως και

εμπόρων, επαγγελματιών), η πρώτη καταγραφή εμφανίζεται το 1961 όπου το ποσοστό αυτοαπασχόλησης εκτιμήθηκε στο 68,2% της συνολικής απασχόλησης. Από το 1981, οπότε το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 51,8% διαμορφώθηκε το 2017 στο 34,1%. Κατά την περίοδο αυτή, ενώ από το 1981 έως το 2007 η μείωση του ποσοστού ήταν -με ελάχιστες εξαιρέσεις- συνεχής, από το 2008 (35%) μέχρι το 2013 (37%) τα ποσοστά ενισχύονται. Η ενίσχυση αυτή οφείλεται μεν στο γεγονός ότι η μείωση σε απόλυτους αριθμούς της συνολικής απασχόλησης ήταν κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης πιο έντονη συγκριτικά με την μείωση του αριθμού των αυτοαπασχολούμενων (Πίνακας 2), ωστόσο συντηρήθηκε από την ίδια την κρίση που ώθησε κατά ανάγκη τα άτομα στην αυτοαπασχόληση.

Πίνακας 3

Η διακύμανση της αυτοαπασχόλησης στην Ελλάδα την περίοδο 2008-2017
(% της συνολικής απασχόλησης ηλικίας 15 ετών και άνω)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Αυτοαπασχόληση (σε χιλιάδες)	1.614,3	1.607,1	1.562,9	1.467,9	1.354,0	1.299,5	1.271,9	1.262,2	1.252,4	1.278,6
Σύνολο Απασχόλησης (σε χιλιάδες)	4.610,5	4.556,0	4.389,8	4.054,4	3.695,0	3.513,2	3.536,3	3.610,7	3.673,6	3.752,7
% Αυτοαπασχόλησης	35,0	35,3	35,6	36,2	36,6	37,0	36,0	35,0	34,1	34,1

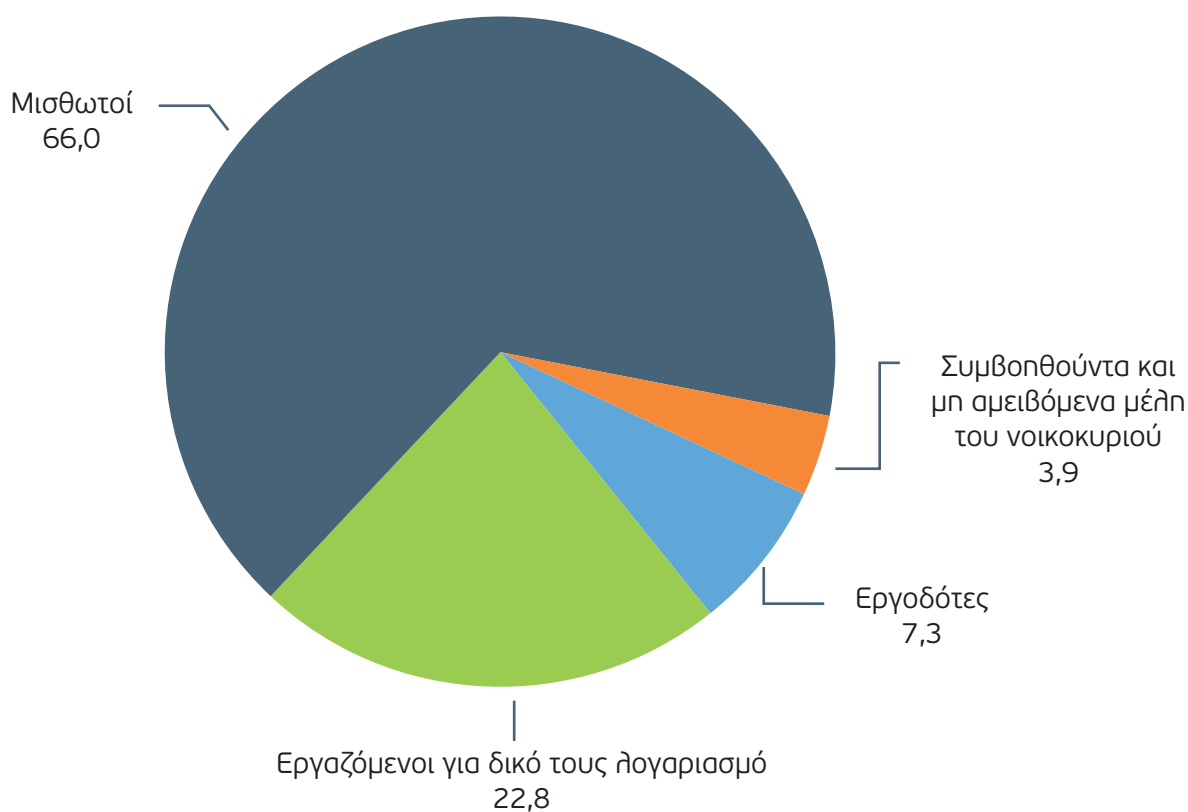
Πηγή: OECD data, Labour Force Statistics / ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (2008-2017)

Τα επόμενα έτη (2014-2016), το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων καταγράφει πτώση μίας ποσοστιαίας μονάδας ανά έτος ως απόρροια της ενίσχυσης της συνολικής απασχόλησης, ωστόσο ο πραγματικός αριθμός των αυτοαπασχολούμενων δέχθηκε λιγότερες πιέσεις, καταγράφοντας μάλιστα αύξηση το 2017 για πρώτη φορά από το 2006.

Κατά θέση στο επάγγελμα, όπως αποτυπώνεται στην ακόλουθη εικόνα, το 2017 οι εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό (αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό) αντιπροσώπευαν στην Ελλάδα το 22,8% της συνολικής απασχόλησης, οι εργοδότες (αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό) το 7,3% και τα συμβοηθούντα μέλη (βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση) το 3,9%.

Εικόνα 6

Ποσοστιαία κατανομή των απασχολούμενων κατά θέση στο επάγγελμα, 2017
(% της συνολικής απασχόλησης ηλικίας 15 ετών και άνω)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Εξετάζοντας τις μεταβολές των πραγματικών μεγεθών των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας που εμφανίζουν υψηλή αυτοασχολήση, όπως πραγματοποιήθηκε στην Ε.Ε. των 28 και για τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω που καταγράφηκαν ως αυτοασχολούμενοι, μεταξύ 2008 και 2017 καταγράφηκε έντονη μείωση της αυτοαπα-

σχόλησης στην Ελλάδα σε ποσοστό 20,8% -όταν η αντίστοιχη μείωση στην Ευρώπη ήταν μόλις 1,1%- που εκφράζεται σε 335 χιλιάδες αυτοασχολούμενους λιγότερους το 2017 συγκριτικά με το 2008. Τα αποτελέσματα της επεξεργασίας των μεταβολών αυτών αποτυπώνονται αναλυτικά στον Πίνακα 4:

Πίνακας 4

Μεταβολές αριθμού αυτοασχολούμενων σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας που έχουν υψηλή αυτοασχολήση - Ελλάδα

ΚΛΑΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	2008 (σε χιλιάδες)	2017 (σε χιλιάδες)	% μεταβολή
A. Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	475,3	408,8	↓ 14
Γ. Μεταποίηση	141,3	76,6	↓ 45,8
ΣΤ. Κατασκευές	117,6	63,0	↓ 46,5
Z. Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών	388,2	273,1	↓ 29,7
Θ. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	135,4	119,2	↓ 12
M. Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	126,5	115,1	↓ 9,1
Π. Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας	36,9	44,6	↑ 20,8
Λοιπές οικονομικές δραστηριότητες	193,2	178,3	↓ 7,7
ΣΥΝΟΛΟ	1.614,3	1.278,6	↓ 20,8

Πηγή: EU Labour Force Survey / επεξεργασία ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Η συντριπτική πλειονότητα των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας εμφανίζει την περίοδο αναφοράς μειώσεις στα πραγματικά μεγέθη με την σημαντικότερη να καταγράφεται στον εμπορικό κλάδο, σχεδόν 115 χιλ. λιγότεροι αυτοασχολούμενοι (-29,7%). Στους κλάδους της

μεταποίησης και των κατασκευών ο αριθμός των αυτοασχολούμενων μειώθηκε σχεδόν στο μισό (περίπου 119.000 άτομα αθροιστικά, ≈46%), όταν στην Ε.Ε. των 28 τα ποσοστά της μείωσης 13,7% και 6% αντίστοιχα. Ο αγροτικός κλάδος εμφάνισε μείωση της τάξης του 14%

(περίπου 66 χιλ.), όντας ο μοναδικός από το σύνολο των κλάδων με αρνητικό πρόσημο μεταβολής που κατέγραψε μικρότερη επιδείνωση από την αντίστοιχη τάση στην Ε.Ε. (-21,1%).

Αντίθετα, κλάδοι που εμφάνισαν υψηλότερα ποσοστά αυτοαπασχόλησης το 2017 αφορούσαν δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας (+20,8%) όπως και οι διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες (+34,7%) χωρίς ωστόσο να αποτελούν σημαντικούς κλάδους αυτοαπασχόλησης με βάση τα πραγματικά τους μεγέθη.

3. Η ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στην ενότητα αυτή επεξεργάστηκαν και παρατίθενται τα βασικά σημεία της μελέτης «[Focus on self-employment](#)» που συνόδευε την τελευταία ετήσια έρευνα (Νοέμβριος, 2017) της «Small Business Act» (SBA), της Ε.Ε.. Στο πλαίσιο αυτής, πραγματοποιήθηκε μία ανασκόπηση εμπειρικών μελετών, ερευνητικών κειμένων και στατιστικών ερευνών, με βασικό αντικείμενο την θεματική της αυτοαπασχόλησης και την παράλληλη συσχέτιση της με τις συνιστώσες της οικονομικής ανάπτυξης, της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας. Στη βάση αυτή, ακολουθούν βασικά συμπεράσματα και σημεία προσοχής όπως επισημάνθηκαν και αναδείχθηκαν από την εν λόγω ανασκόπηση, δίνοντας περισσότερη έμφαση σε μελέτες και ευρήματα που είχαν ως πεδίο αναφοράς την Ε.Ε. και λιγότερο σε μελέτες περίπτωσης μεμονωμένων χωρών.

3.1 Αυτοαπασχόληση και οικονομική ανάπτυξη

Μια βασική θεώρηση θέλει τα άτομα είτε να «έλκονται» από την αυτοαπασχόληση είτε να «ωθούνται» αναγκαστικά στην συγκεκριμένη επιλογή, γεγονός που εξαρτάται άμεσα από τον οικονομικό κύκλο (Constant & Zimmerman, 2014).

Την περίοδο της ανόδου για παράδειγμα, τα άτομα που είναι άνεργα είναι πολύ πιο εύκολο να βρουν απασχόληση σε μισθωτή εργασία κάνοντας με αυτόν τον τρόπο μία πιο ασφαλή επιλογή συγκριτικά με το ρίσκο της αυτοαπασχόλησης. Την ίδια στιγμή όμως υπάρχουν άτομα τα οποία μπορεί να έλκονται στην ιδέα της αυτοαπασχόλησης καθώς εκείνη την περίοδο ενδεχομένως να είναι ευνοϊκότερο να ανθήσει μία επιχειρηματική δραστηριότητα, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την συνειδητή επιλογή όπως είδαμε στην μελέτη του Eurofound.

Από την άλλη πλευρά, στην περίοδο της ύφεσης η αυτοαπασχόληση αποτελεί μία σημαντική επιλογή για τα άτομα που είναι σε καθεστώς ανεργίας και δεν μπορούν να βρουν απασχόληση στην μισθωτή εργασία. Σε αυτήν τη περίπτωση μπορεί τα ποσοστά της αυτοαπασχόλησης να αυξάνονται, καθώς τα άτομα αυτά, εξαναγκάζονται σε μεγάλο βαθμό στην επιχειρηματικότητα με αμφίβολη ωστόσο την επιτυχία ή τη βιωσιμότητα αυτών των επιχειρήσεων.

Ουσιαστικά, η πρώτη προσέγγιση αποτελεί μία άμεση σχέση της οικονομικής δραστηριότητας με την αυτοαπασχόληση, ενώ η δεύτερη προσέγγιση αποτελεί μια έμμεση σχέση της οικονομικής δραστηριότητας με την αυτοαπασχόληση, η οποία λειτουργεί μέσω του μηχανισμού αγοράς εργασίας (Miguel, 1992).

Μελετώντας δηλαδή προσεκτικά τη διαμόρφωση της αυτοαπασχόλησης μέσα από τις οικονομικές διακυμάνσεις και δει τους οικονομικούς

κύκλους (άνοδος – κάμψη – ύφεση – ανάκαμψη) δεν προκύπτουν σαφή ευρήματα για την ύπαρξη συσχέτισης, καθώς στην βιβλιογραφική ανασκόπηση η όποια συσχέτιση μπορεί να τεκμαίρεται είτε να αναιρείται.

Αυτό επικυρώνεται και στην ανασκόπηση της Small Business Act, σε κάποια σημεία γίνονται αναφορές περί αρνητικής συσχέτισης αυτοαπασχόλησης και οικονομικής ανόδου, ενώ σε άλλα πεδία δεν προκύπτουν σαφείς αποδείξεις περί σύνδεσης της αυτοαπασχόλησης με την οικονομική μεγέθυνση.

Για να υπάρξει θετική διασύνδεση της αυτοαπασχόλησης με την ενίσχυση της συνολικής απασχόλησης και της οικονομικής ανάπτυξης ευρύτερα, μία σημαντική συνιστώσα θεωρείται η βιωσιμότητα των επιχειρήσεων που συστάθηκαν από αυτοαπασχολούμενους. Στη βάση αυτή, όπως προέκυψε από σχετικά ευρήματα της ανασκόπησης, η εκπαίδευση και η προηγούμενη εμπειρία έχουν θετική επίδραση στην επίτευξη της βιωσιμότητας, ενώ η αναγκαστική επιλογή της αυτοαπασχόλησης από καθεστώς ανεργίας μειώνει αισθητά την πιθανότητα επιβίωσης. Επίσης, σημαντικό ρόλο στη βιωσιμότητα έχουν και τα προγράμματα χρηματοδότησης και απασχόλησης που έχουν εφαρμογή στην αυτοαπασχόληση καθώς εμπειρικά τείνουν να μειώνουν τον κίνδυνο εξόδου των νέων επιχειρηματιών που προηγουμένως ήταν σε καθεστώς ανεργίας (Millan et al, 2012).

Στη λογική αυτή, πολλές χώρες της Ευρώπης εντάσσουν στον σχεδιασμό τους στοχευμένες δράσεις για τη στήριξη της αυτοαπασχόλησης. Χαρακτηριστικά στην Ελλάδα υλοποιείται από το 2016 η δράση «Ενίσχυση της Αυτοαπασχόλησης Πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014 – 2020 που αφορά στην υποστήριξη πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανέργων, μισθωτών και αυτοαπασχολούμε-

νων, για την έναρξη/υποστήριξη της άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας συναφούς με την ειδικότητά τους σε αυτοτελή επαγγελματικό χώρο.

3.2 Αυτοαπασχόληση και Επιχειρηματικότητα

Στην τρέχουσα βιβλιογραφία, πολλές φορές γίνεται η παραδοχή ότι η ανάπτυξη της αυτοαπασχόλησης συνεπάγεται και ενίσχυση της επιχειρηματικότητας. Η συγκεκριμένη διαπίστωση ωστόσο ελέγχεται ως προ την ορθότητα της και μπορεί δυνητικά να οδηγήσει σε παραπλανητικά συμπεράσματα όπως θα φανεί στη συνέχεια.

Η γενεσιουργός αιτία της επιχειρηματικότητας αποτελεί τελευταία αντικείμενο έντονης μελέτης, ιδιαίτερα την περίοδο μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση (2008+). Γενικότερα, την τελευταία εικοσαετία, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. προώθησαν πολιτικές για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας με γνώμονα όχι απαραίτητα την επίτευξη ενός κοινωνικά επιθυμητού αποτελέσματος (επίτευξη σταθερότητας μέσω της δημιουργίας θέσεων απασχόλησης), αλλά κυρίως διότι η επιχειρηματικότητα θεωρήθηκε καθοριστικός παράγοντας στην οικονομική μεγέθυνση εξαιτίας της επίδρασης της στην ανάπτυξη καινοτομίας και ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (Audretsch et al, 2002).

Ενώ πολλές εμπειρικές μελέτες συμπεραίνουν ότι η επιχειρηματικότητα αποτελεί κινητήριο μοχλό ανάπτυξης και ευημερίας, τα τελευταία ευρήματα άρχισαν να υποδεικνύουν ότι η αυτοαπασχόληση και η επιχειρηματικότητα αποτελούν διακριτές έννοιες, οι οποίες με βάση τις συνθήκες και τα χαρακτηριστικά των ατόμων που εισέρχονται στην αυτοαπασχόληση μπορούν να οδηγήσουν σε διαφορετικά οικονομικά αποτελέσματα και ερμηνείες.

Στη βάση αυτή, η διάκριση μεταξύ επιχειρηματικότητας και αυτοαπασχόλησης αποτελεί εδώ και πολύ καιρό θέμα υπό διερεύνηση. Συγκεκριμένα, οι δύο έννοιες ταυτίζονται στις περιπτώσεις όπου οι αυτοαπασχολούμενοι δημιουργούν νέες επιχειρήσεις που θα οδηγήσουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, θα τονώσουν την ανταγωνιστικότητα και εν τέλει την παραγωγικότητα. Ωστόσο πρόσφατες μελέτες συμπεραίνουν πως τα υψηλά επίπεδα επιχειρηματικότητας μπορεί να έχουν εντελώς διαφορετική ερμηνεία συγκριτικά με τα δεδομένα της αυτοαπασχόλησης. Για παράδειγμα ένα υψηλό επίπεδο επιχειρηματικότητας και αυτοαπασχόλησης, μπορεί να προκληθεί από διοικητικά ή θεσμικά εμπόδια στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ή την ίδια την αδυναμία των καθιερωμένων επιχειρήσεων να αυξήσουν περαιτέρω την απασχόληση. Στην περίπτωση αυτή τα υψηλά ποσοστά αυτοαπασχόλησης και επιχειρηματικότητας έχουν αδύναμες προοπτικές βιωσιμότητας.

Όπως πραγματοποιήθηκε εισαγωγικά σε προηγούμενη ενότητα («Αυτοαπασχόληση: Συνειδητή επιλογή ή Αναγκαιότητα»), το φαινόμενο πρέπει καταρχήν να εξετάζεται με βάση τα κίνητρα που ωθούν τα άτομα στην αυτοαπασχόληση και ιδιαίτερα κατά πόσον αυτά συνδέονται με την επιχειρηματικότητα ανάγκης και την επιχειρηματικότητα ευκαιρίας:

- ▶ Στην πρώτη περίπτωση, η αυτοαπασχόληση αναπτύσσεται εξαιτίας της έλλειψης επιλογών απασχόλησης
- ▶ Στην περίπτωση της επιχειρηματικότητας ευκαιρίας, η επιλογή της αυτοαπασχόλησης είναι το αποτέλεσμα της εκμετάλλευσης επιχειρηματικών ευκαιριών

Συνεπώς θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η αναλογία επιχειρηματικότητας ευκαιρίας/ανάγκης, ως η βασική μεταβλητή για την κατανόηση της οικονομικής αλλαγής που σχετίζεται με τις μεταβολές

στην επιχειρηματικότητα και την αυτοαπασχόληση.

Χώρες με υψηλότερο δείκτη ευκαιρίας/ανάγκης έχουν παραδοσιακά υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, υψηλότερες εξαγωγές και σημαντικό μερίδιο δαπανών στην έρευνα και ανάπτυξη (R&D). Αντίθετα, χώρες με υψηλά ποσοστά ανεργίας συνήθως ευνοούν την ανάπτυξη της αυτοαπασχόλησης και της επιχειρηματικότητας ανάγκης. Σε μακροπρόθεσμη βάση ωστόσο και ανεξαρτήτως κινήτρου, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας ενδέχεται να οδηγήσει και στην αύξηση της απασχόλησης, αλλά η αύξηση αυτή θα είναι πραγματική μόνο στην περίπτωση που η αυτοαπασχόληση έχει χαρακτηριστικά επιχειρηματικότητας ευκαιρίας.

Τα παραπάνω ευρήματα κοινώς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι στις χώρες με χαμηλή οικονομική ανάπτυξη, το υψηλό ποσοστό της αυτοαπασχόλησης οφείλεται κυρίως στην επιχειρηματικότητα ανάγκης. Αντίθετα στις χώρες με αξιοσημείωτη οικονομική ανάπτυξη, η αυτοαπασχόληση αποτελεί μία βιώσιμη επιλογή για την μεγιστοποίηση της εργασιακής ικανοποίησης του ατόμου.

Σε κάθε περίπτωση, διαπιστώνεται σαφής συσχέτιση μεταξύ αυτοαπασχόλησης και επιχειρηματικότητας ως προς την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση, η οποία πρέπει να εξετάζεται πολυκριτηριακά (πέραν των κινήτρων και του λόγου ευκαιρίας/ανάγκης) και να λαμβάνει υπόψη όλες τις συνιστώσες που χαρακτηρίζουν το εκάστοτε επιχειρηματικό περιβάλλον, όπως πχ το θεσμικό πλαίσιο και η τοπική/περιφερειακή διάρθρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων.

3.3 Αυτοαπασχόληση και χρηματοδότηση

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τα ευρήματα της ανασκόπησης της «Small Business Act» αναφορικά με την οικονομική κατάσταση (χαμηλό/υψηλό εισόδημα, διαθέσιμο/

περιορισμένο αρχικό κεφάλαιο κοκ) του ατόμου πριν και μετά την επιλογή της αυτοαπασχόλησης. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 8.000 αυτοαπασχολούμενους στην ΕΕ και τις ΗΠΑ (Grilo & Irigoyen, 2006), προέκυψε ότι οι οικονομικοί περιορισμοί δεν συνδέονται απαραίτητα με λανθασμένες επιχειρηματικές επιλογές, παρόλο που η έλλειψη οικονομικής στήριξης αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας ενός αυτοαπασχολούμενου. Ειδικότερα διαπιστώθηκε ότι η έλλειψη οικονομικής βοήθειας αποτέλεσε μικρότερο εμπόδιο σε σύγκριση με άλλα, όπως π.χ. η γραφειοκρατία, που αποτελεί σημαντικό λόγο ανάσχεσης της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας.

Αντίθετα, σε πιο πρόσφατη έρευνα (Frid, Wyman et al, 2016), προέκυψε το συμπέρασμα ότι οι νέοι επιχειρηματίες που ανήκουν σε χαμηλά εισοδήματα και αντιμετωπίζουν σαφείς περιορισμούς ρευστότητας κατά την προετοιμασία και την εκκίνηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, είναι πολύ πιθανό να μην αναλάβουν επιχειρηματική πρωτοβουλία. Ωστόσο, οι επιδόσεις των επιχειρήσεων, που ιδρύθηκαν από αυτοαπασχολούμενους με χαμηλό/μέτριο εισόδημα και επάρκεια κεφαλαίων, δεν διαφοροποιούνται ιδιαίτερα από τις επιδόσεις των επιχειρήσεων που ιδρύθηκαν από άτομα με υψηλό εισόδημα. Επισημαίνεται όμως, ότι οι αυτοαπασχολούμενοι με μικρότερα κεφάλαια θα έχουν και την μεγαλύτερη δυσκολία πρόσβασης στην εξωτερική χρηματοδότηση και ιδιαίτερα στον τραπεζικό δανεισμό.

3.4 Αυτοαπασχόληση και πολιτικές επιχειρηματικότητας

Το ζήτημα της αυτοαπασχόλησης διαχρονικά συμπεριλαμβάνεται στην ατζέντα των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής καθώς μπορεί να επιδράσει στην συνολική οικονομία είτε μειώνοντας την ανεργία, είτε με την τόνωση της οικονομικής

δραστηριότητας. Παρόλα αυτά, όπως καταλήγει η σχετική βιβλιογραφία, αυτές οι θετικές επιπτώσεις αναδεικνύονται υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και συνθήκες.

Συμπερασματικά, μέσα από την ανασκόπηση των ευρημάτων των μελετών, υποστηρίζεται η ιδέα ότι οι πολιτικές απασχόλησης και αυτοαπασχόλησης ενδέχεται να έχουν διαφορετικές συνέπειες στην οικονομία και την αγορά εργασίας όταν αποτελούν μέρος ευρύτερων πολιτικών επιχειρηματικότητας. Η συνεισφορά των πολιτικών αυτών πρέπει να αξιολογείται λαμβάνοντας υπόψη (Román ka, 2013):

- i. Τα χαρακτηριστικά της αυτοαπασχόλησης (δηλαδή αν οι αυτοαπασχολούμενοι έχουν προσωπικό / δημιουργούν θέσεις εργασίας)
- ii. Το ευρύτερο επιχειρηματικό και κοινωνικό περιβάλλον
- iii. Την έκταση, το πεδίο δραστηριοποίησης και το μέγεθος που αφορούν τα κίνητρα έναρξης της αυτοαπασχόλησης

Με βάση τις παραπάνω συνιστώσες, η αξιολόγηση των επιπτώσεων των όποιων πολιτικών για την επιχειρηματικότητα δεν αποτελεί καθόλου απλή διαδικασία. Σε αρκετές περιπτώσεις διαπιστώνεται ότι μικρό μερίδιο της αυτοαπασχόλησης συνεισφέρει σημαντικά στη δημιουργία απασχόλησης, την οικονομική ανάπτυξη και την καινοτομία. Επομένως, στις περιπτώσεις αυτές, η περισσότερη αυτοαπασχόληση ενδεχομένως να μην αποτελεί βέλτιστη πολιτική για την ενίσχυση της απασχόλησης. Στην βάση αυτή, κάθε πολιτική επιχειρηματικότητας πρέπει να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκάστοτε οικονομίας και της αυτοαπασχόλησης, προκειμένου να αποδώσει τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Για παράδειγμα, μια παρατεταμένη ύφεση έχει ως αποτέλεσμα την μείωση της επιχειρηματικότητας,

παρασύροντας σε αρνητικό πρόσημο στη συνέχεια την παραγωγή, την απασχόληση και την παραγωγικότητα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η υιοθέτηση μέτρων και πολιτικών για την ενθάρρυνση της αυτοαπασχόλησης στο πλαίσιο της παροχής κινήτρων για την δημιουργία επιχειρήσεων ενδέχεται να οδηγήσει σε περαιτέρω υποπαραγωγικά αποτελέσματα σε σύγκριση με άλλες ενεργητικές πολιτικές αγοράς εργασίας (πχ επιδότηση απασχόλησης).

Στο ίδιο πλαίσιο, οι Grimm & Paffhausen (2015) διεξήγαγαν μια συστηματική επανεξέταση των πολιτικών επιχειρηματικότητας, όπως η διευκόλυνση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση, οι επιδοτήσεις και η επαγγελματική κατάρτιση που δυνάμει στόχευαν στην αύξηση της απασχόλησης στις ΜμΕ. Πεδίο αναφοράς της ανασκόπησης αυτής αποτέλεσαν οι χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Τα ευρήματα έδειξαν ότι, σε γενικές γραμμές, τα μέτρα αυτά είχαν μεν επιτυχία στην προώθηση της αυτοαπασχόλησης, αλλά απέτυχαν για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Ειδικότερα προέκυψε, ότι τα χρηματοδοτικά εργαλεία ήταν λιγότερο αποτελεσματικά συγκριτικά με την κατάρτιση και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων με γνώμονα την ουσιαστική προώθηση της αυτοαπασχόλησης, δηλαδή την υποστήριξη εγχειρημάτων που ξεκινούν από καθεστώς αυτοαπασχόλησης και κατόπιν αναπτύσσονται συμβάλλοντας στη γενική αύξηση της απασχόλησης. Κοινώς, οι πολιτικές που εφαρμόζονται τείνουν να ενθαρρύνουν την ανάγκη της αυτοαπασχόλησης, στη λογική της επιχειρηματικότητας ανάγκης, γεγονός που βραχυχρόνια έχει μικρό αντίκτυπο στη δημιουργία απασχόλησης. Σε μακροχρόνιο ορίζοντα, επίσης αποτελεί αντικείμενο έντονης διερεύνησης, κατά πόσον οι

πολιτικές αυτές είναι αποτελεσματικές. Αντιθέτως, σε ευρήματα άλλης μελέτης (Parker et al, 2012), επισημαίνεται ότι πολιτικές όπως οι επιχορηγήσεις, τα χαμηλότερα δάνεια είτε μία ευνοϊκότερη νομοθεσία έχουν θετική επίπτωση στην επιχειρηματικότητα, ωστόσο το αποτέλεσμα τους δεν είναι μόνιμο, αλλά κυρίως ευκαιριακό.

4. SHARING/GIG ECONOMY: Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Παρά την διαφοροποίηση που παρατηρήθηκε στα ποσοστά και τις διακυμάνσεις της αυτοαπασχόλησης στην Ευρώπη και τις χώρες μελέτης του ΟΟΣΑ, μία κοινή τάση στην πλειοψηφία των χωρών, αφορά στην ενίσχυση του ποσοστού των αυτοαπασχολούμενων που εργάζονται σε καθεστώς μερικής απασχόλησης.

Ειδικότερα, σε πολλές χώρες του ΟΟΣΑ το φαινόμενο αυτό έχει ενισχυθεί σημαντικά την τελευταία δεκαετία εξαιτίας των νέων ευκαιριών που αναδεικνύονται στις οικονομίες όπου κυριαρχούν οι ευέλικτες και προσωρινές μορφές εργασίας. Η νέα αυτή τάση, απορρέει από την άνθηση της οικονομίας του διαμοιρασμού ("sharing economy") και αναφέρεται συχνά ως "gig economy"³, με τα πραγματικά της νούμερα ενδεχομένως να είναι αρκετά υψηλότερα από τα εκτιμώμενα, συμπεριλαμβάνοντας και τους αυτοαπασχολούμενους που εκμεταλλεύονται την τάση αυτή ως συμπληρωματική (και σε αρκετές περιπτώσεις κύρια) πηγή εισοδήματος.

Στην πραγματικότητα της gig economy, οι επιχειρήσεις προσλαμβάνουν εξωτερικούς συνεργάτες και ελεύθερους επαγγελματίες (freelancers) αντί για μισθωτούς εργαζόμενους, παρεμβαίνοντας στα όποια στερεότυπα της πλήρους

³ Για τον συγκεκριμένο όρο δεν υπάρχει επίσημη μετάφραση στην ελληνική γλώσσα. Ωστόσο, σύμφωνα με το [Cambridge Dictionary](#), «gig economy» είναι μία μέθοδος εργασίας που οι εργαζόμενοι έχουν προσωρινές δουλειές ή κάνουν διαφορετικά κομμάτια μιας δουλειάς και πληρώνονται χωριστά γι' αυτά, αντί να έχουν σχέση μισθωτής εργασίας»

απασχόλησης όπου οι εργαζόμενοι δεν αλλάζουν εύκολα εργασιακό καθεστώς και αντικείμενο απασχόλησης. Η επιλογή αυτή των εξωτερικών συνεργατών γίνεται με γνώμονα τις προτεραιότητες των επιχειρήσεων και λαμβάνοντας υπόψη τις διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες της οικονομίας. Η σχέση απασχόλησης επίσης βασίζεται κυρίως σε συμβάσεις εργασίας «κατά παραγγελία» (on demand).

Οι τάσεις αυτές, αναπτύσσονται σταδιακά από την έναρξη της οικονομικής κρίσης (2008+), με αποκορύφωμα την τελευταία πενταετία και αναμένεται να αναπτυχθούν ραγδαία τα επόμενα έτη. Αφορούν ουσιαστικά αναδυόμενες τάσεις απασχόλησης και επιχειρηματικότητας με αντικείμενο τον διαμοιρασμό προϊόντων και υπηρεσιών (πχ διαμέρισμα, αυτοκίνητο, προσωπική εργασία κοκ), χωρίς ενδιάμεσους, με μειωμένο κόστος υπηρεσίας και με υψηλό συνήθως επίπεδο εμπιστοσύνης μεταξύ χρηστών και καταναλωτών.

Το φαινόμενο ξεκίνησε από τις ΗΠΑ, τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία, ενώ άλλες χώρες -ανάμεσα στις οποίες και η Ελλάδα- προσαρμόζονται με πιο αργούς ρυθμούς εξαιτίας της δυσκαμψίας του ρυθμιστικού πλαισίου και της δυσκολίας που εμφανίζουν στην υιοθέτηση νέων τεχνολογικών πρακτικών. Σημαντικοί παράγοντες που επίδρασαν στην ανάπτυξη του είναι η εξέλιξη της τεχνολογίας, η αυξανόμενη πρόσβαση στο διαδίκτυο και η άνοδος των ηλεκτρονικών πλατφορμών (online platforms) παροχής υπηρεσιών, συνδυαστικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης (αύξηση ανεργίας, περιορισμός εισοδήματος).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα πρόσφατης διεθνούς έρευνας, που πραγματοποίησε ο Όμιλος Adecco σε συνεργασία με το LinkedIn ([Flexible working: A Career Building and Lifestyle Pathway](#)), περίπου 15 εκατομμύρια άτομα εργάζονται ως ελεύθεροι επαγγελματίες στις ΗΠΑ και την Ευρώπη, ενώ από τα στοιχεία του LinkedIn

συμπεραίνεται ότι σημαντικό ποσοστό αυτών που δραστηριοποιούνται στην gig economy είναι επαγγελματίες με υψηλά προσόντα, οι οποίοι επιλέγουν αυτόν τον τρόπο εργασίας επειδή αναζητούν -μεταξύ άλλων- καλύτερη ισορροπία επαγγελματικής και προσωπικής ζωής.

Ειδικότερα το 54% των ελεύθερων επαγγελματιών έχουν επιλέξει συνειδητά την ευέλικτη εργασία προκειμένου να ανταποκριθούν στους προσωπικούς τους στόχους και τις ανάγκες τους, ενώ μόνο το 36% των συμμετεχόντων στην έρευνα δήλωσε ότι η επιλογή αυτή αποτελούσε προσωρινή λύση μέχρι την ανεύρεση μίας πιο σταθερής και μόνιμης θέσης. Επιπρόσθετα ποσοστό 82% των εργαζομένων με ευέλικτη εργασία, ηλικίας 18-26 ετών, φιλοδοξούν να απασχοληθούν σε ένα ανεξάρτητο περιβάλλον μακροπρόθεσμα, ενώ το 89% αυτών θεωρεί ότι υπάρχει καλή προοπτική μακροπρόθεσμης επιτυχημένης πορείας στο περιβάλλον αυτό.

Ως αποτέλεσμα, στις χώρες που αναπτύσσεται έντονα η gig economy αναμένεται να καταγραφούν υψηλότερα επίπεδα αυτοαπασχόλησης. Σε κάθε περίπτωση δεν υπάρχουν την τρέχουσα περίοδο διαθέσιμα και ακριβή στοιχεία για το μέγεθος της συγκεκριμένης οικονομίας, παρά μόνο εκτιμήσεις όπως προέκυψαν στην παραπάνω έρευνα.

Όπως επισημαίνεται τέλος στην ετήσια έρευνα του ΟΟΣΑ για την επιχειρηματικότητα ([“Entrepreneurship at a Glance 2017”](#)), υψηλή συμμετοχή στην τάση αυτή εμφανίζουν οι μικροί επιχειρηματίες (κυρίως αυτοαπασχολούμενοι), ωστόσο πολλοί από τους απασχολούμενους παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε συνθήκες που προσομοιάζουν στην συμβατική εργασία, με σημαντική διαφορά την απουσία επιχειρηματικού κινδύνου. Ταυτόχρονα όμως η εργασιακή αυτή ευελιξία αντιπαραβάλλεται με την παραδοσιακή μισθωτή απασχόληση και μπορεί να ενθαρρύνει

εκκολλητόμενους επιχειρηματίες να υλοποιήσουν τις επιχειρηματικές τους ιδέες όντας παράλληλα σε θέση να καλύψουν τα έξοδα διαβίωσης τους (αυτή η άποψη μάλιστα διαφημίζεται από τους ίδιους τους παρόχους gig economy). Συνεπώς υπάρχουν ενστάσεις όσον αφορά στην αποτίμηση της συνεισφοράς των απασχολούμενων στην gig economy στην «πραγματική» επιχειρηματικότητα και οικονομία, με κάποιες ενδείξεις να καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η τάση αυτή μπορεί σε αρκετές περιπτώσεις να μειώσει την επιχειρηματική δραστηριότητα. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές, στις περιπτώσεις όπου οι πλατφόρμες της gig-economy (πχ Airbnb, Uber, Etsy) ενεργούν περισσότερο ως υποκατάστατο της λανθάνουσας επιχειρηματικότητας και λιγότερο ως συμπληρωματικό προϊόν επιχειρηματικότητας υψηλής ποιότητας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΣΗΜΕΙΑ ΠΡΟΣΟΧΗΣ

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης (ΕΣΑ), που αποτελεί μέρος της αναπτυξιακής [στρατηγικής «Ευρώπη 2020»](#), αναγνωρίζει την επιχειρηματικότητα και την αυτοαπασχόληση ως κύριους παράγοντες για την επίτευξη έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης καθώς συμβάλλουν στη δημιουργία απασχόλησης, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στη δημιουργία ευκαιριών για τους άνεργους και τα μειονεκτούντα άτομα ώστε να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία και την οικονομία.

Στην κατεύθυνση αυτή και με βάση την συνολική ανασκόπηση που προηγήθηκε, δικαίως η αυτοαπασχόληση επισημαίνεται ως σημαντικός ρυθμιστικός παράγοντας, καθώς αποτελεί μία πραγματικότητα στην απασχόληση και την επιχειρηματικότητα που δείχνει ιδιαίτερα ανθεκτική στο πέρασμα του χρόνου. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει ξεκάθαρα εξετάζοντας τόσο τα

ποσοστά της (επί της συνολικής απασχόλησης) όσο και τις πραγματικές της τιμές. Από το 2006 έως σήμερα, στην Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ε.Ε. των 28, καταγράφονται ως αυτοαπασχολούμενοι σταθερά περισσότεροι από 30 εκατ. άτομα ηλικίας από 15 έως 64. Αντίστοιχα στη βάση δεδομένων του ΟΟΣΑ, που αναφέρονται σε άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω, οι αυτοαπασχολούμενοι υπολογίζονται σταθερά από το 2006 περισσότεροι από 35,5 εκατ. άτομα.

Τα παραπάνω μεγέθη δεν έφθιναν παρά την συνεχή κλαδική αναδιάρθρωση της οικονομίας και τις μεταβολές που επήλθαν από το 2008 και έπειτα με την χρηματοπιστωτική κρίση. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι την ίδια περίοδο η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα (παραδοσιακός τομέας αυτοαπασχόλησης) μειώθηκε δραματικά, ενώ αντίθετα ενισχύθηκε η απασχόληση στον τομέα των υπηρεσιών και από το 2008 που ξεκίνησε να φθίνει η συνολική απασχόληση, η αυτοαπασχόληση σε πραγματικές τιμές έφθινε αναλογικά περισσότερο συγκρατημένα, ενισχύοντας δε τα ποσοστά της έως το 2013.

Βάσει διαχρονικού μεγέθους λοιπόν, η αυτοαπασχόληση αποτελεί αποδεδειγμένα σημαντικό δεδομένο στο πεδίο της απασχόλησης που πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη στην χάραξη ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών απασχόλησης. Για την βέλτιστη κατανόηση της και την υιοθέτηση κατάλληλων πολιτικών πρέπει απαραίτητως να αξιολογηθούν τα κίνητρα που ωθούν αρχικά το άτομο στην αυτοαπασχόληση όπως και η μετέπειτα πορεία και βιωσιμότητα της επιλογής του.

Ως κίνητρο, η αυτοαπασχόληση μπορεί να αναφέρεται όπως εξετάστηκε στη συνειδητή επιλογή του ατόμου ως αποτέλεσμα της εκμετάλλευσης επιχειρηματικών ευκαιριών είτε στην αναγκαιότητα εξαιτίας της έλλειψης επιλογών απασχόλησης. Ανεξαρτήτως κινήτρων η δήλωση

«απολαμβάνω να είμαι αφεντικό του εαυτού μου» όπως πρόκυψε στην έρευνα της Eurofound τυγχάνει καθολικής αποδοχής.

Η επιλογή της αυτοαπασχόλησης ωστόσο έχει προκλήσεις και εμπόδια, καθώς από τα ευρήματα της έρευνας της Eurofound, σχεδόν 1 στους 4 αυτοαπασχολούμενους δυσκολεύεται να ανταπεξέλθει στις ευθύνες της επιχείρησης του ενώ σχεδόν 1 στους 2 δηλώνει ανασφάλεια σε περίπτωση μακροχρόνιας ασθένειας. Το μεγαλύτερο ποσοστό και στις δύο περιπτώσεις (δυσκολία + ανασφάλεια) καταγράφεται στην Ελλάδα, όπως και το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων στην Ευρώπη.

Η συμβολή επίσης της αυτοαπασχόλησης στην οικονομική ανάπτυξη και πιο συγκεκριμένα στην ενίσχυση της υγιούς επιχειρηματικότητας αποτέλεσε πεδίο λεπτομερούς μελέτης στο παρόν ερευνητικό κείμενο με αφορμή και τα ευρήματα της τρέχουσας βιβλιογραφίας. Σε αυτό το σημείο τονίστηκε η διασύνδεση της αυτοαπασχόλησης με την προσέγγιση της επιχειρηματικότητας ευκαιρίας και την επιχειρηματικότητα ανάγκης, επισημαίνοντας τα πραγματικά οφέλη που προκύπτουν στην οικονομία στην πρώτη περίπτωση σε αντίθεση με τα χαρακτηριστικά λανθάνουσας επιχειρηματικότητας που προκύπτουν όταν τα άτομα ωθούνται αναγκαστικά στην επιλογή της αυτοαπασχόλησης.

Σε πολλές περιπτώσεις, όπως και στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης (ΕΣΑ), υπονοείται μία σαφής συσχέτιση, ίσως και συμπληρωματικότητα, μεταξύ των εννοιών της επιχειρηματικότητας και της αυτοαπασχόλησης. Αυτή η διασύνδεση όπως αποδείχτηκε είναι ορθολογική στις περιπτώσεις που η αυτοαπασχόληση εσωκλείει στη δυναμική της στοιχεία του ίδιου του ορισμού της επιχειρηματικότητας, που αφορά στη διαδικασία εντοπισμού ευκαιριών για τις οποίες υπάρχουν εμπορεύσιμες ανάγκες και ανάληψης του

κινδύνου της δημιουργίας μιας επιχείρησης για την ικανοποίηση τους (Timothy S. Hatten, 2012).

Σε αυτό το πλαίσιο, οι στρατηγικές ενίσχυσης της αυτοαπασχόλησης και της επιχειρηματικότητας πρέπει να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένες στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την ετερογένεια της ομάδας στόχου των αυτοαπασχολούμενων που απευθύνονται λαμβάνοντας υπόψη πλήθος κριτηρίων όπως την αναλογία ευκαιρίας/ανάγκης που χαρακτηρίζει μία οικονομία, την περιφερειακή κατανομή της οικονομικής δραστηριότητας, το ευρύτερο οικονομικό, επιχειρηματικό και κοινωνικό περιβάλλον. Η επιλογή της κατάλληλης πολιτικής πρέπει στην κατεύθυνση αυτή να είναι απόλυτα προσεκτική και στοχευμένη, λαμβάνοντας υπόψη την προηγούμενη εμπειρία και αξιολόγηση αντίστοιχων πολιτικών, την υφιστάμενη κατάσταση της αγοράς και την επίτευξη βιώσιμων λύσεων με μακροπρόθεσμη βάση.

Το ερευνητικό κείμενο εστίασε στην παραπάνω προσέγγιση, αναδεικνύοντας τα βασικά συμπεράσματα και ευρήματα από πρόσφατες βιβλιογραφικές πηγές και βάσεις δεδομένων στο πεδίο της αυτοαπασχόλησης, χαρτογραφώντας το προφίλ και το περιβάλλον των αυτοαπασχολούμενων στην Ευρώπη και επισημαίνοντας τις σύγχρονες τάσεις (ενίσχυση αυτοαπασχόλησης χωρίς προσωπικό, έκρηξη μερικής απασχόλησης, άνθηση του φαινομένου «gig economy») που αναμένεται να επιδράσουν σημαντικά στη διαμόρφωση πολιτικών απασχόλησης και επιχειρηματικότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

EU (2017), Annual Report on SMEs 2016/2017, [Working paper: Focus on self-employment](#), Consortium: CARSA, PwC Luxembourg, London Economics, Innova, The University of Manchester, Manchester Institute of Innovation Research, DIW Econ, pp 6-19

EUROFOUND (2016), [Sixth European Working Conditions Survey](#), Luxembourg: Publication Office of the European Union, pp 21-23

EUROFOUND (2017), [Exploring self-employment in the European Union](#), Luxembourg: Publication Office of the European Union, pp 7-14

European Digital Forum (2016), [The 2016 Startup Nation Scoreboard](#), Lisbon Council and Nesta, pp 11-12

OECD (2017), [Entrepreneurship at a Glance 2017](#), Paris: OECD Publishing, pp 26-29

The Adecco Group & LinkedIn (2017), [Flexible working: A Career Building and Lifestyle Pathway](#), Switzerland: Adecco Group AG, pp 3-12

Welz C. (2010), [Self-employed workers: industrial relations and working conditions](#), Ireland: EUROFOUND

Πηγές δεδομένων:

- i. Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Έρευνα Εργατικού Δυναμικού
<https://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SJO01/->
- ii. EU Labour Force Survey
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>
- iii. OECD data, Labour Force Statistics / Self-employment rate
<https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>
http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=ALFS_SUMTAB&lang=en
- iv. CEDEFOP, Skills Panorama, Self-employment
<http://skillspanorama.cedefop.europa.eu/bg/indicators/self-employment>

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΙΚΡΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ • ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΒΙΟΤΕΧΝΩΝ ΕΜΠΟΡΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ
Αριστοτέλους 46 104 33, Αθήνα | Τ: 210 8846852 | F: 210 8846853 | info@imegsevee.gr | www.imegsevee.gr

Το παρόν παραδοτέο εκπονήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Θεσμική, ερευνητική και επιχειρησιακή ενδυνάμωση της ΓΣΕΒΕΕ» με κωδικό ΟΠΣ 5001290, που υλοποιείται από το ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση 2014-2020», με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

